

AGENDA KENNIS en ONDERZOEK 2017- 2018 BIJ12 - FAUNAFONDS

Bijlage 1

**Vastgesteld door de ambtelijke IPO
Adviescommissie Vitaal Platteland
op 7 september 2017**

INHOUD

1. INLEIDING.....	2
2. ORGANISATIE EN PROCES	3
2.1. Organisatie onderzoekstaak Faunafonds	3
2.2. Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade	3
2.3. Voorbereiding en actualisering Onderzoeksagenda	3
2.4. Voorbereiding en uitvoering onderzoeken en projecten.....	3
2.5. Betrokkenheid van en sturing door provincies	4
2.6. Communicatie in het werkproces	4
2.7. Verspreiding van onderzoeksresultaten en kennisdeling.....	4
2.8. Financiën.....	5
3. AFGERONDE ONDERZOEKEN EN KENNISPROJECTEN	6
4. AGENDA KENNIS EN ONDERZOEK 2017-2018	11
4.1. Uitgangspunten en beoordeling	11
4.2. Onderzoeksagenda 2017-2018.....	12
BIJLAGEN	16
Bijlage 1. Overzicht schade tegemoetkomingen	16
Bijlage 2. Overzicht van onderzoeken en kennisprojecten afgerond in 2016	18
Bijlage 3. Format nieuwe voorstellen voor onderzoek en projecten.....	22

1. INLEIDING

BIJ12-Faunafonds verleent op grond van de beleidsregels van de provincies een tegemoetkoming in de schade die grondgebruikers ondervinden veroorzaakt door natuurlijk in het wild levende beschermde dieren aan bedrijfsmatig geteelde landbouwgewassen of gehouden landbouwhuisdieren.

De onderzoekstaak van BIJ12-Faunafonds is primair gericht op het voorkomen en bestrijden van faunaschade veroorzaakt door natuurlijk in het wild levende beschermde dieren aan bedrijfsmatig geteelde landbouwgewassen of gehouden landbouwhuisdieren. Op basis van het gevoerde onderzoek doet BIJ12-Faunafonds aanbevelingen aan de provincies, grondgebruikers en andere bij het faunabeheer betrokken belangen.

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming in werking getreden. Daarmee is het faunabeleid en -beheer formeel gedecentraliseerd naar de 12 provincies. De provincies hebben besloten de uitvoering van de gezamenlijke Faunafondstaken, waaronder de onderzoekstaak, via BIJ12 voort te zetten. Een voor de onderzoekstaak van BIJ12-Faunafonds belangrijke wijziging waartoe de provincies naar aanleiding van de nieuwe wet hebben besloten is de instelling van de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade. Deze zal, mede aan de hand van de door BIJ12-Faunafonds uitgevoerde onderzoeken, gevraagd of ongevraagd advies uitbrengen aan provincies over het te voeren faunaschadebeleid.

Vooruitlopend op de decentralisatie is in 2016 gestart met een meer flexibele programmering van het onderzoek. Doel was om meer ruimte te bieden voor actualisering van het programma en de provincies en hun uitvoeringspartners meer bij de kennisontwikkeling te betrekken.

In deze Onderzoeksagenda 2017-2018 zijn de wensen van provincies en hun partners voor de kennisontwikkeling op het gebied van het faunabeheer en de faunaschadebestrijding vertaald in voorgenomen voorstellen voor onderzoek en kennisprojecten.

Deze Onderzoeksagenda gaat achtereenvolgens in op:

- Organisatie en proces
- Afgeronde onderzoeken en kennisprojecten in 2016
- Planning onderzoek en kennisprojecten 2017-2018.

Deze Onderzoeksagenda is op advies van de Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds, de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade en de IPO werkgroep Natuurwetgeving vastgesteld door de Ambtelijke Adviescommissie Vitaal Platteland van het IPO. Daarmee vormt de Onderzoeksagenda voor BIJ12-Faunafonds het inhoudelijk kader voor de uitvoering van haar onderzoekstaak.

2. ORGANISATIE EN PROCES

2.1. Organisatie onderzoekstaak Faunafonds

De onderzoekstaak wordt uitgevoerd door de coördinator kennis en onderzoek van BIJ12 en omvat de voorbereiding en opdrachtverlening van onderzoeken en kennisprojecten, secretariaatvoering van de Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds en de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade en advisering aan de provincies.

De Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds bewaakt de kwaliteit van het onderzoek en bestaat uit onderzoekdeskundigen vanuit de jacht, dierenbescherming, natuurbescherming (zowel gebiedsbescherming als soortbescherming) en de landbouw. De Commissie is aanvang 2017 door de directeur BIJ12 ingesteld om als externe en onafhankelijke commissie over voorstellen en resultaten van onderzoek te adviseren aan BIJ12 en de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade. In de Commissie is het IPO vertegenwoordigd als "linking pin" tussen de kennisrol van BIJ12-Faunafonds en de beleidsrol van de 12 provincies. De IPO-vertegenwoordiger is daarom (agenda)lid van de IPO werkgroep Natuurwetgeving, die voor de 12 provincies het IPO adviseert over natuurwetgeving en faunaschadebeleid.

2.2. Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade

Zoals in de inleiding aangegeven hebben de provincies begin 2017 de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade ingesteld. De adviesrol van de Raad kan worden gezien als methode om de gezamenlijke besluitvorming van provincies over de aanpak van het faunaschadebeleid te onderbouwen. Op basis van een inhoudelijke analyse, gecombineerd met zicht op de maatschappelijke belangen, vormt het advies van de Raad een van de bouwstenen voor de bestuurlijke besluitvorming van provincies.

De Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade biedt daarnaast ook de mogelijkheid om geluiden uit de samenleving op te vangen, te kanaliseren en in het kader van haar adviestaak binnen de provinciale context te brengen. Daarmee faciliteert de Raad tevens het maatschappelijke debat rond het thema faunaschade. De Raad is aanvang 2017 gestart met haar werkzaamheden en zal na medio 2017 haar adviesprogramma presenteren. Dit adviesprogramma zal – gelijk oplopend met de Onderzoeksagenda - het nog resterende deel van de provinciale bestuursperiode tot de Statenverkiezingen beslaan (aanvang 2019). Daarmee ligt er in de voorbereiding en uitvoering een goede koppeling tussen het adviesprogramma en de Onderzoeksagenda.

2.3. Voorbereiding en actualisering Onderzoeksagenda

De voorbereiding van de Onderzoeksagenda begint met een periodieke inventarisatie van nieuwe kennisvragen bij provincies en bij het faunabeheer betrokken partners en belangen door BIJ12-Faunafonds. Voor de indiening van voorstellen door provincies, uitvoeringspartners, kennisorganisaties en betrokken belangen is een format ontwikkeld (**bijlage 4**).

De voorstellen worden inhoudelijk beoordeeld door de Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds en bij positief advies, voldoende verwacht budget en uitvoeringscapaciteit opgenomen in de Onderzoeksagenda, al of niet in de vorm van een actualisering. De Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds beoordeelt ten minste een keer per jaar de tot dan ingekomen voorstellen.

De Commissie heeft voor deze Onderzoeksagenda in totaal 23 voorstellen voor nieuw onderzoek beoordeeld. Op vier voorstellen heeft de Commissie positief geadviseerd over opname in de Onderzoeksagenda.

Vanaf 2018 zullen de voorstellen ook worden beoordeeld op maatschappelijke relevantie. De criteria daarvoor zullen door de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade worden bepaald en in de periodieke inventarisatie aan de indieners van nieuwe voorstellen worden meegegeven.

De provincies stellen in IPO-verband (AAC VP) de Onderzoeksagenda vast.

2.4. Voorbereiding, accordering en uitvoering onderzoeken en projecten

BIJ12-Faunafonds kan ter uitvoering van de vastgestelde Onderzoeksagenda in eigen opdracht onderzoek en kennisprojecten aanbesteden of participeren in initiatieven van derden. Bij eigen opdrachten werkt BIJ12-Faunafonds de voorstellen uit en verleent de opdrachten voor de

uitvoering. De aanbesteding vindt plaats volgens de aanbestedingsregels van BIJ12. De Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds en provincies kunnen deelnemen in de voorbereiding en begeleiding van de uitvoering van onderzoeken en projecten.

Voorstellen in opdracht van BIJ12-Faunafonds en verzoeken tot participatie in initiatieven van derden worden door de Commissie Onderzoek beoordeeld aan de hand van de uitgangspunten en criteria zoals benoemd in Hoofdstuk 4.

Bij positief advies van de Commissie Onderzoek worden provincies en de Maatschappelijke Adviesraad geïnformeerd over de start, de voortgang en resultaten van het onderzoek. De accordering van het onderzoeksvoorstel cq. opdracht ligt bij de unitmanager van BIJ12-Faunafonds. Voorstellen voor beleidsmatig en / of uit maatschappelijk oogpunt gevoelige onderzoeken of projecten kunnen desgewenst eerst worden voorgelegd aan de provincies voor advies resp. instemming. Daarna kunnen de voorstellen cq. opdrachten door BIJ12-Faunafonds worden uitgevoerd.

2.5. Betrokkenheid van en sturing door provincies

De betrokkenheid van provincies betreft - afhankelijk van belangstelling, beleidsgevoeligheid en bereidheid tot inzet - in beginsel het hele proces van voorbereiding van onderzoeksvoorstellen (vraagarticulatie), begeleiding van opdrachtverlening, als klankbord in de uitvoering tot advisering over de uitkomsten. Uit de ervaring tot nu toe nemen provincies vooral actief deel bij onderzoeken naar beleidsgevoelige onderwerpen of bij onderzoeken die zijn gericht op het beheer van soorten die veel schade veroorzaken of maatschappelijke reacties oproepen.

Via de vaststelling van de Onderzoeksagenda bepalen provincies het kader voor de uitvoering van de onderzoekstaak op het gebied van faunaschade door BIJ12-Faunafonds. De provincies zijn verantwoordelijk voor de doorvertaling van de kennis naar het eigen beleid.

2.6. Verspreiding van onderzoeksresultaten en kennisdeling

Voor een succesvolle uitvoering van deze Onderzoeksagenda is een goede doorwerking van de onderzoeksresultaten naar de praktijk essentieel. Over de hele linie van het speelveld is duidelijk behoefte aan goede toegankelijke kennisontsluiting. Ook is samenwerking in de communicatie met andere partners gewenst om de kennisboodschap effectiever te verspreiden.

De communicatieaanpak voor kennis en onderzoek zal dan ook meer dan tot nog toe het geval was worden gericht op een goede ontsluiting van nieuw ontwikkelde en reeds bestaande kennis in de praktijk van het faunabeheer. Daarnaast vraagt een zorgvuldige voorbereiding en profilering van nieuwe onderzoeken en projecten om meer maatwerk in de communicatie.

Om de "kenniscyclus" van kennisbehoefte, kennisontwikkeling, kennisdeling, toepassing in de praktijk van beleid en beheer beter te kunnen sluiten wil BIJ12-Faunafonds de volgende stappen zetten:

- In het stadium van vraagformulering voor nieuw onderzoek en kennisprojecten de strategie en mogelijkheden voor doorwerking naar de praktijk van het beleid en beheer formuleren, inclusief de verwachte bijdrage van partners daarin. Voorbeelden zijn de doorwerking naar Faunabeheersplannen, formulering of toepassing van regelgeving.
- Verkennen van behoefte en mogelijkheden voor het organiseren van veldwerkplaatsen om de ontwikkelde kennis ter plaatse in de praktijk te presenteren (naar analogie van en in samenwerking met het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit);
- BIJ12-Faunafonds zal vanaf 2017 jaarlijks een kennissymposium organiseren waarin resultaten van BIJ12-onderzoeken en -projecten voor het voetlicht worden gebracht maar ook de mogelijkheid bestaat voor provincies en de faunabeheerpartners en onderzoeksinstituten om door of via hen ontwikkelde kennis te presenteren.
- Voortzetting van de huidige gebiedsgerichte communicatie en verzorgen o.a. via presentaties door de consultants van BIJ12-Faunafonds.

2.7. Communicatie in het werkproces

Voor eigen initiatief onderzoeken en projecten beslist BIJ12-Faunafonds over de te voeren communicatie bij de start en de openbaarmaking van resultaten. De regie op de communicatie over projecten en onderzoeken ligt bij BIJ12-Faunafonds en de Communicatieadviseur van BIJ12.

Bij de start maakt BIJ12 als opdrachtgever in het inkoopproces voor uit te besteden onderzoeken en projecten met opdrachtnemers over communicatie de volgende werkafspraken:

1. Bij start van onderzoeken of projecten communicatie- en mediastrategie afstemmen tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. Daarbij hoort ook het vastleggen en autoriseren van woordvoeringsinformatie (rollen, namen en bereikbaarheid);
2. Conformereren aan de standaard voorwaarde in de opdrachtbrief dat de opdrachtnemer enkel na instemming van BIJ12-Faunafonds contact heeft met de media;
3. Gedurende de uitvoering voortdurend en expliciet inhoud en status van concept producten checken op eventuele beleidsmatige of communicatieve risico's alvorens deze worden toegezonden aan de Commissie Onderzoek of de provincies;
4. Alert zijn op mogelijke actieve of passieve contactlijnen van opdrachtnemer met media. Zo nodig daarover in de opdracht van BIJ12 - aanvullend op de instemmingsclausule als genoemd onder het 2^e punt - voorwaarden opnemen;
5. Pers- en nieuwsberichten voorafgaand aan plaatsing afstemmen en expliciet accorderen;
6. Aan onderzoeken de voorwaarden te verbinden van zo direct mogelijke (en gratis) toegang tot de ontwikkelde kennis.

Na schriftelijke bevestiging van deze voorwaarden wordt tot uitvoering overgegaan.

Voorname voorwaarden kunnen ook van toepassing zijn op overeenkomsten tussen BIJ12 en leveranciers van te beproeven wildverjagingsmiddelen die in het onderzoek of kennisproject participeren.

Bij afronding van onderzoeken en projecten worden rapportages op de website van BIJ12 geplaatst en wordt - afhankelijk van de nieuwswaarde - een nieuwsbericht geplaatst al of niet als onderdeel van de externe BIJ12 nieuwsbrief. Tevens worden de provincies en de Maatschappelijke Adviesraad geïnformeerd. Naast plaatsing op de BIJ12 website worden onderzoeksresultaten ook via het provinciale informatieplatform Pleio gedeeld. BIJ12-Faunafonds heeft op Provincies.Pleio.NL voor provincies en FBE's de gebruiksgroep "Faunaschade provincies" opgericht voor de uitwisseling van schadedata- en rapportages.

In geval van beleidsgevoelige onderzoeken en projecten kan deze basislijn worden opgeschaald en vindt naast afstemming met inhoudelijke deskundigen ook afstemming met de afdelingen communicatie van de provincies plaats over inhoud en aanpak van de communicatie.

2.8. Financiën

Het huidige onderzoeksbudget voor de uitvoering van onderzoek en projecten rond het faunaschadebeleid bedraagt € 460.000,= (excl. BTW) per jaar.

Door cofinanciering van projecten van derden kan een multipliereffect worden bereikt.

3. AFGERONDE ONDERZOEKEN en KENNISPROJECTEN

In 2016 zijn de volgende belangrijkste onderzoeken en projecten afgerond. Bijlage 1 bevat een volledig overzicht.

Preventie van vogelschade in de Conference-perenteelt (Lommen J.L., Kloen H., Snijders J., 2016. Preventie van vogelschade in Conference perenteelt, grootschalige veldtest met het krekelsysteem in 2014 en 2015. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg).

De doelstelling van de studie was het op grote schaal (op 10 perenpercelen over twee jaar) bepalen in de praktijk van de effectiviteit van een mechanisch krekelsysteem op het verminderen van de vogel (vooral mezen-)schade in de Conference perenteelt. Het krekelsysteem vermindert de directe vogelschade in de perenteelt in de onderzochte periode van 2014 / 2015 met een factor 2,3 ten opzichte van de vogelschade in de delen van percelen zonder krekel.

In de periode van het onderzoek was het absolute schadeniveau in vergelijking met het langjarig gemiddelde relatief laag, vermoedelijk door kleinere mezenpopulaties dan normaal. Uitgaande van de geschatte jaarlijkse schade voor de fruittelers weegt de voorkomen schade niet op tegen de berekende investeringskosten (arbeids- en aanschafkosten). Het krekelsysteem is derhalve niet rendabel. Voorts blijkt dat de werking van het systeem niet betrouwbaar is en installatie en onderhoud tijdrovend. In de proef zijn geen aanwijzingen gevonden dat vogels wennen aan het krekelsysteem. Daarom is aanbevolen de werking van het krekelgeluid in een geluidssysteem te onderzoeken. Met deze studie is het inzicht in de effectiviteit van vogelwerende middelen in de fruitteelt vergroot. De uitkomsten van de studie zijn verwerkt in een totaal overzicht van preventieve maatregelen ter voorkoming van mezenschade in fruit dat BIJ12-Faunafonds heeft laten opstellen. Dit overzicht is eveneens op de website van BIJ12 gepubliceerd.

Naar aanleiding van het krekelonderzoek is in opdracht van de Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO) in overleg met BIJ12-Faunafonds een opzet ontwikkeld voor een vervolgonderzoek in de perenteelt dat is gebaseerd op de geluidseffecten van het krekelsysteem (in combinatie met alarmkreten van kool- en pimpelmees). Dit vervolgonderzoek is in 2016 gestart.

Herkomst en mitigatie van Nederlandse edelherten en wilde zwijnen (De Groot, G.A., G-J. Spek, J. Bovenschen, I. Laros, T. van Meel, H.A.H. Jansman. 2016. Herkomst en migratie van Nederlandse edelherten en wilde zwijnen. Een basiskaart van de genetische patronen in Nederland en omgeving. Wageningen, Alterra WUR, Alterrapport 2404).

De doelstelling van het onderzoek was om inzicht te krijgen in de herkomst en genetische variaties van edelhert en zwijn in Nederland.

Het onderzoek heeft een uitgebreide set van referentiedatabases opgeleverd die een vrij compleet beeld geven van de huidige genetische samenstelling van edelherten en wilde zwijnen in Nederland en directe omgeving. Met hulp van deze databases kan worden bepaald of nieuwe koloniaties of opvallende uitbreidingen in het huidige nulstandsgebied moeten worden toegeschreven aan natuurlijke uitbreiding vanuit nabijgelegen populaties in Nederland, natuurlijke immigratie vanuit het buitenland of (illegale) kunstmatige toevoer.

De genetische diversiteit en de mate van kruising tussen soorten blijkt onder edelherten op de Veluwe vrijwel gelijkwaardig te zijn, en in de Oostvaardersplassen zelfs relatief hoog. Van zorgwekkende, genetische verarming of inteelt lijkt hier op dit moment duidelijk geen sprake. De zwijnenpopulaties in zowel Limburg en Noord-Brabant als op de Veluwe zijn genetisch relatief arm vergeleken met populaties in België en Duitsland, maar verschillen onderling in genetische samenstelling sterker. Waarschijnlijk speelt hier de hogere rasterdichtheid een belangrijke rol. Voor de zwijnen in Nederland is de huidige genetische situatie minder duurzaam, en is het van belang om te controleren of recente en/of toekomstige ontsnipperingsmaatregelen deze situatie weten te verbeteren.

Door dit onderzoek kan voor de mate van natuurlijkheid van populaties en het beheer een nauwkeurige nulsituatie worden vastgelegd. Daarmee kan bepaald worden wanneer de stand in een kritische fase komt en er dus beheerd moet worden of dat we meer in moeten zetten op

rasters en andere werende inrichtingsmaatregelen en op passages. In het verlengde daarvan zou een beleidsvraag kunnen zijn in hoeverre op basis van deze studie het rasterbeleid tot genetische verschraving leidt. Alterra WUR heeft in 2016 samen met de Vereniging het Ree en BIJ12-Faunafonds naar aanleiding van deze studie een symposium georganiseerd.

Onderzoek "Luzerne Faunaranden als buffer tegen muizenschade" (Wiersma P., A. Schlaich & H.J. Ottens. 2015. Luzernefaunaranden als buffer tegen muizenschade. Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda).

De doelstelling van het onderzoek was te onderzoeken hoe groot de risico's zijn van natuurbraak en faunaranden voor wat betreft schade door muizen aan gewassen en gras. De studie zou bij zowel boeren, drogerijen en natuurbeheer financierende instanties voor draagvlak moeten zorgen voor een nieuwe vorm van natuurbraak en faunaranden. Het idee is dat de aantrekkelijke commerciële eigenschappen van luzerne en de daarmee gepaard gaande lagere kosten voor natuurbeheer kan zorgen voor meer draagvlak en betere borging van agrarische natuurmaatregelen op de lange termijn.

Muizen kunnen vanuit faunaranden schade aanrichten in gewassen zoals wintertarwe. De luzernefaunaranden zouden het risico op schade kunnen verkleinen. In het onderzoek is met grootschalige monitoring van muizenholletjes vastgesteld dat natuurbraak vele malen meer muizen herbergt dan andere vegetaties. Gebaseerd op de detailmetingen met individueel gemerkte muizen concluderen de onderzoekers dat een luzernebuffer het beoogde effect heeft.

De uitkomsten van het onderzoek zijn van betekenis voor het voorkomen van muizenplagen in graanpercelen en kunnen bijdragen aan het draagvlak voor agrarisch natuurbeheer.

Bommel, F. van, L. Linnartz & L. Floor, 2015. Effectieve en praktisch uitvoerbare preventieve maatregelen ter voorkoming van predatie van vee door wolven. ARK Natuurontwikkeling, Wageningen en Van Bommel Faunawerk, Nijmegen.

en Floor, L., L. Linnartz & F. van Bommel, 2015. Haalbaarheidsstudie voor de opzet van een mobiel kuddewaakhondenteam. ARK Natuurontwikkeling, Wageningen en Van Bommel Faunawerk, Nijmegen.

De doelstelling van het onderzoek naar de preventieve maatregelen was om inzicht te krijgen welke preventieve middelen effectief en praktisch toepasbaar zijn in een Nederlands veeteeltsysteem om vee (schapen) tegen wolvenpredatie te beschermen.

Hoofdvraag was na te gaan welke dieren kwetsbaar zijn voor wolvenpredatie en welke preventieve middelen zijn effectief en praktisch toepasbaar in de Nederlandse veeteeltsysteem om vee tegen wolvenpredatie te beschermen.

De centrale vraag voor de haalbaarheidsstudie naar de inzet van een kuddewaakhondenteam was of dit in Nederland in de toekomst ook een optie zou kunnen zijn als preventieve maatregel. Welke kosten horen hierbij? En hoe zou het georganiseerd moeten worden?

Uit de studies bleek dat het risico op predatie door wolven grotendeels is te voorkomen door *inzet van preventieve maatregelen*. Effectief zijn daarbij 's nachts opstallen, achter een schrikdraadraster plaatsen of achter een robuust en hoog gaasraster plaatsen van vee of hobbydieren. Gescheperde kuddes lopen een veel geringer risico op predatie, omdat de herder een oogje in het zeil houdt, tenminste wanneer de kudde 's nachts binnen een wolfdichte kraal gehouden wordt. Het toevoegen van een goed getrainde kuddewaakhond kan het predatierisico verder verlagen.

Aanbeveling uit de studies is om te wachten met het op grote schaal inzetten van preventiemaatregelen, maar wel alvast een proef te draaien en zo ervaring op te bouwen met die systemen die zich in het buitenland bewezen hebben. Geschikte proeflocaties zijn wellicht plekken waar veel schade door honden is. Dan kan meteen geleerd worden welke maatregelen ook effectief zijn tegen honden die schapen doden. Inmiddels is voorzien in een pilot voor de inzet van een kuddewaakhondenteam.

Effecten van beheersjacht op de brandganspopulatie in het noordelijk Deltagebied. (van der Jeugd HP, Kwak A. 2015. Effecten van beheersjacht op de brandganspopulatie in het noordelijk Deltagebied. Vogeltrekstation rapport 2013-04. Vogeltrekstation, Wageningen)

Doel van het onderzoek was het analyseren van telgegevens, ringgegevens en afschotrapportages van brandganzen in het noordelijk Deltagebied teneinde de effecten van de sinds 2005 ingevoerde beheersjacht op brandganzen in het Deltagebied te evalueren.

Uit de analyse van tellingen, afschotgegevens en waarnemingen van gekleurde brandganzen komt naar voren dat er een discrepantie bestaat tussen de jaarlijks getelde aantallen brandganzen in het noordelijk Deltagebied en de verwachte aantallen op basis van de berekende overleving en het gerapporteerde afschot. Om de effecten en de effectiviteit van de beheersjacht op de brandganspopulatie goed te kunnen monitoren wordt aanbevolen de monitoring van de demografie middels kleurringonderzoek voort te zetten en op te zetten voor de bepaling van het broedsucces in een aantal kolonies in het noordelijk deltagebied.

De uitkomsten van het onderzoek kunnen de provincies en FBE's helpen bij de invulling van de evaluatie van de beheersjacht en bepaling van de meest optimale afschotperiode voor het populatiebeheer en de schadebestrijding. Tevens zijn de uitkomsten van belang voor de invulling van de monitoring van de brandganspopulatie in het kader van het internationale flyway-management zoals dat in 2016 door de AEWA is geadopteerd.

Populatieontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland. (van den Bremer L., Schekkerman H., van der Jeugd H., van Roomen M., van Winden E. & van Turnhout C. 2015. Populatieontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen).

De Wilde Eend is niet weg te denken uit het Nederlandse landschap. Toch gaat het niet goed met deze algemene eendensoort. De soort is nog steeds zeer wijd verspreid en talrijk, maar sinds 1990 zijn de aantallen broedvogels met ca. 30% afgenomen. Om inzicht te krijgen in de mogelijke oorzaken van de achteruitgang heeft Sovon in samenwerking met NIOO Vogeltrekstation deze studie uitgevoerd, in opdracht van het ministerie van EZ en BIJ12-Faunafonds, waarin de bestaande kennis is gebundeld. De oorzaken bleken niet klimaatverandering en jachtdruk te zijn. De resultaten wezen eerder in de richting van een nog onbekende oorzaak die mogelijk speelt in de kwetsbare kuikenfase.

De afname van de broedpopulatie heeft zich in vrijwel alle landschappen voorgedaan. Alleen in stedelijk gebied lijkt de stand de afgelopen tien jaar stabiel. De aantallen gaan bovendien niet achteruit in onze buurlanden. Op Europees niveau laat de broedpopulatie zelfs een matige toename zien. Afnemende winteraantallen zijn daarentegen ook geconstateerd in buurlanden en op de schaal van de hele trekroute: de zogenaamde Noordwest-Europese Flyway. Opmerkelijk is verder dat niet alle soorten eenden in Nederland achteruit gaan. De Krakeend is een soort die ecologisch nauw verwant is aan de Wilde Eend, maar in Nederland juist is toegenomen.

Sovon concludeerde op basis van alle beschikbare kennis dat de afname in Nederland niet te verklaren is door klimaatverandering of een verandering in het uitkomstsucces van eieren. Op basis van terugmeldingen van geringde eenden berekende het Vogeltrekstation van het NIOO dat de sterfte van volgroeide eenden zelfs is afgenomen. Waarschijnlijk is dat een gevolg van de afgenomen jachtdruk.

Het probleem voor de Nederlandse Wilde Eenden zit waarschijnlijk niet in afnemend nestsucces of een lagere kans op overleving. Dit maakt het volgens Sovon aannemelijk dat de mogelijke oorzaken van de achteruitgang liggen in de kwetsbare kuikenfase. Problemen in deze periode hangen wellicht samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in samenhang met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk door roofdieren. Dit vraagt om nader onderzoek.

Buij, R., D.R. Lammertsma en Th.C.P. Melman, 2016. "Effectiviteit wildschadepreventie. Beoordelingsmethodiek en literatuurreview" . Alterra-rapport 2740. Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen.

In opdracht van BIJ12-Faunafonds heeft WUR Alterra een methodiek ontwikkeld voor het vaststellen van de effectiviteit van wildverjagende middelen. Deze methodiek zal door BIJ12-Faunafonds worden toegepast bij het opzetten van nieuwe studies en bij het beoordelen van voorstellen van derden voor nieuw onderzoek en reeds uitgevoerde onderzoeken. Tevens heeft WUR Alterra een overzicht opgesteld van de stand van de kennis in reeds uitgevoerde effectiviteitsstudies (kennisreview).

WUR Alterra heeft 121 binnen- en buitenlandse studies en rapportages geselecteerd waarin 14 verschillende (combinaties) van verjagingsmethoden zijn beschreven en beoordeeld. Daaruit blijkt dat voor veel middelen een degelijke onderbouwing van de (in)effectiviteit ontbreekt. Maar één vijfde deel van de studies scoorde hoog wat betreft bewijskracht en statistische toetsing, waarbij de chemische afweerstoffen relatief het best onderzocht zijn en over het algemeen ook hoog scoren wat betreft effectiviteit. Veel wetenschappelijke artikelen gaan niet in op kosten en nauwelijks op gevolgen voor mens, milieu en niet-doelsoorten, praktische informatie die van doorslaggevend belang kan zijn voor gebruikers; deze bronnen zijn daarom ook niet compleet. Een combinatie van informatie is het meest geschikt, waarbij kan worden aangemerkt dat vooral voor Europese soorten nog een belangrijke inhaalslag te maken is voor een grondige evaluatie van effectiviteit van methoden.

Voor 2017 is een vervolgonderzoek voor de analyse van de onderzoeksliteratuur op positieve effectoorzaken voorzien, op basis waarvan een beslisboom voor de beoordeling van onderzoek en nieuwe middelen zal worden ontwikkeld.

Ir. Monique W.P. Bestman, 2016. "Uitval van bedrijfsmatig gehouden kippen door toedoen van roofvogels". Louis Bolk Instituut, Driebergen.

Dit onderzoek richtte zich op de vraag of roofvogels substantieel schade toebrengen op pluimveebedrijven. Doel van de studie was het kwantificeren van de uitval van pluimvee in vrije uitlopen door toedoen van roofvogels en onderbouwing van nieuw beleid voor kleinere en daarmee meer beheersbare kippenuitlopen en voor nieuwe bedrijfssystemen met overdekte uitlopen. Ook is nagegaan hoe representatief de resultaten van de reeds onderzochte bedrijven zijn voor alle pluimveehouders met een kippenuitloop en wat de economische schade is van het op deze manier verdwijnen van kippen.

Zowel de waarnemingen op de onderzochte bedrijven als de reacties van de geënquêteerde pluimveehouders wezen uit dat pluimveebedrijven met een uitloop circa 4 % van het totaal aantal overleden kippen kwijt konden raken door toedoen van roofdieren, waarbij het aandeel gedood door roofvogels een factor 20 groter bleek te zijn dan het aandeel gedood door vossen. De prederende roofvogels betroffen zowel haviken als buizerds.

De huidige Europese regelgeving met betrekking tot de inrichting van de vrije uitloop biedt de pluimveehouders geen reële mogelijkheden om de uitval door roofvogels te voorkomen of te beperken en hun kippen afdoende te beschermen. De uitkomsten van dit onderzoek worden door het Louis Bolk Instituut samen met BIJ12-Faunafonds met de sector besproken.

Hollander, H., 2016. Afleidend voeren bij de das als preventieve maatregel. Rapport 2016.18. Bureau van de Zoogdierverseniging, Nijmegen.

Op verzoek van de provincie Drenthe heeft BIJ12-Faunafonds de Zoogdierverseniging verzocht een kortlopend verkennend onderzoek te doen naar de mogelijkheden van afleidend voeren van de das. Op basis van de beschikbare kennis zou dan besloten kunnen worden of het zinvol is om een onderzoeksplan op te stellen voor een praktijkproef en deze uit te laten voeren. Tevens dan besloten kunnen worden een advies op te laten stellen hoe het maatschappelijk draagvlak voor de das kan worden behouden.

Het onderzoek wijst uit dat afleidend voeren op voorhand niet dé oplossing is voor dassenvraatschade aan agrarische gewassen. Het kan hooguit onderdeel zijn van een bredere aanpak van ervaren schade in een bepaald gebied. BIJ12-Faunafonds acht verder onderzoek niet zinvol omdat dit een goede sluitende onderzoeksopzet voor het meten van het effect van afleidend voeren vrijwel onmogelijk is. BIJ12-Faunafonds adviseert om de aanpak van de dassenproblematiek breder maatschappelijk in te steken. Wel acht BIJ12-Faunafonds de aanbeveling in het rapport zinvol voor een praktijkproef om de aantrekkelijkheid voor de das van

verschillende maisrassen te onderzoeken. Dit vormde voor de provincie Drenthe aanleiding deze onderzoeksvraag in te brengen voor de Onderzoeksagenda BIJ12-Faunafonds 2017-2018.

Bijeenkomst Bevermanagement

Op 22 maart 2016 vond in het LEF Future Center in Utrecht een bijeenkomst plaats met ca. 50 medewerkers van provincies, RWS, waterschappen, BIJ12-Faunafonds en diverse belangen met als doel te komen tot afspraken over een gezamenlijk, nationaal, bevermanagement. Aanleiding waren de steeds meer voorkomende overlast en schadesituaties en het veranderende speelveld ten aanzien van het beschermingsbeleid voor de bever. De bijeenkomst vond plaats op initiatief van RWS, Unie van Waterschappen en BIJ12-Faunafonds. Daarbij zijn ook voor de verschillende achterbannen van de organiserende overheden suggesties gedaan voor een vervolgaanpak en kennisdeling.

4. AGENDA KENNIS en ONDERZOEK 2017-2018

4.1. Uitgangspunten en beoordeling

Uitgangspunten

Voorstellen voor nieuwe onderzoeken en kennisprojecten moeten op de volgende uitgangspunten zijn gericht:

1. Voorkomen van schade. Onderzoek naar de mogelijkheden van schadepreventie gaan vóór onderzoek ter beperking van schade;
2. Maatschappelijke relevantie voor de belangen die met het faunabeheer worden bediend dan wel daarvan schade of overlast kunnen ondervinden;
3. Bruikbaar in de praktijk. De aanbevelingen moeten het "lerend beheren" door grondgebruikers en andere direct in de uitvoering betrokken partijen kunnen ondersteunen.
4. Vernieuwend onderzoek naar de effectiviteit van wildwerende middelen mits daarvan de technische werking vaststaat;
5. Behoeftte cq. commitment van alle of meerdere provincies (ten minste drie). Afstemming hierover kan plaats vinden in de Werkgroep natuurwetgeving van het IPO;
6. Koppeling aan initiatieven voor kennisontwikkeling van belangenorganisaties en faunabeheerpartners van de provincies;
7. Bundeling van kennis door samenwerking tussen opdrachtnemers.

Voorstellen met concreet zicht op cofinanciering hebben een pré bij de besluitvorming.

Beoordelingscriteria

Ten behoeve van de inhoudelijke beoordeling van voorstellen voor nieuw onderzoek hanteert de Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds de volgende beoordelingscriteria¹:

- Onderzoekstechnische aspecten: eenduidige formulering probleemstelling incl. urgentie / onderzoeksvraag, beoogde methode / aanpak, inzicht in beschikbaarheid bestaande kennis en , mate van vernieuwing die kan worden bereikt;
- Toepasbaarheid: betekenis voor ontwikkeling en uitvoering van het faunaschadebeleid voor meerdere of alle provincies;
- Toepassingsbereik: generiek / gebiedsspecifiek, meest geschikte geografische schaal en soorten;
- Kosten en kosteneffectiviteit (door inzet van eigen deskundigen of inhuur en/ of door keuze van onderzoeksmethode);
- Analyse van risico's in de uitvoering;
- Deskundigheid van beoogde opdrachtnemer;
- Conditie voor beschikbaarheid datasets.

Voor de beoordeling van voorstellen voor of resultaten van elders uitgevoerde effectiviteitsstudies hanteert BIJ12-Faunafonds de navolgende visie en gedragslijn.

Visie en gedragslijn ten aanzien van studies naar de effecten en effectiviteit van wildwerende middelen

Studies naar effecten en effectiviteit van middelen en apparatuur om schadeveroorzakend wild te weren zijn van groot belang voor het voorkomen en beperken van de schade. De ervaringen van eerdere praktijkproeven in opdracht van het (voormalige) Faunafonds laten zien dat geen enkel middel afzonderlijk in staat is om de schade geheel te voorkomen of beperken. Veelal treedt naar verloop van tijd gewinning op. Werende middelen kunnen het meest effectief worden ingezet als onderdeel van een totale aanpak waarvan ook wildbeheer deel uit kan maken. Schade wordt niet voorkomen of beperkt door verjaging van populaties alleen maar ook veelal door combinatie van verjagende maatregelen met gericht afschot ter vermindering van de omvang.

¹ Vanaf 2018 zullen criteria voor de maatschappelijke relevantie worden toegevoegd. Deze zullen door de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade worden bepaald.

Effectiviteitstudies horen niet een proeftuin te zijn van de kwaliteit en werking van technische apparatuur, deze moet vooraf zijn gewaarborgd. Bij voorkeur worden studies opgepakt waarin de effecten van afzonderlijke middelen worden bepaald als onderdeel van een gecombineerde aanpak, waarin de werking van het te onderzoeken middel de belangrijkste variabele vormt.

Effectiviteitstudies moeten bijdragen aan de ontwikkeling van innovatieve middelen op het terrein van de schadepreventie. In deze Onderzoeksagenda is een verdiepingsvervolg voorzien op de in 2016 door WUR Alterra ontwikkelde methodiek voor de beoordeling van de effectiviteit en de wetenschappelijk borging van de kwaliteit van de praktijkproeven. Dit vervolg zal resulteren in een beslisboom voor de inhoudelijke beoordeling van onderzoeken en onderzoeksvorstellen. Zodra deze beslisboom beschikbaar is zal deze worden gehanteerd door BIJ12-Faunafonds.

Aan de opdrachten voor de uitvoering van de effectiviteitstudies verbindt BIJ12 in beginsel de conditie dat de materialen voor de wildwerende middelen om niet worden ingebracht door de leverancier of producent. BIJ12-Faunafonds brengt de wetenschappelijke onderzoeksbegeleiding in. Aan de deelnemende grondgebruikers vergoedt BIJ12-Faunafonds voor 100 % de eventueel optredende schade aan bedrijfsmatig geteelde landbouwgewassen of gehouden landbouwhuisdieren en het bij aanvraag van de schadetegemoetkoming verschuldigde behandelbedrag. Ook zal bij de beoordeling van de eventuele schade worden afgezien van toetsing van de ontheffing op adequaat gebruik door of op last van de deelnemende grondgebruiker. Omdat deze gedragslijn voor wat betreft vergoedingen en tegemoetkomingen aan grondgebruikers afwijkt van de door de provincies vastgestelde beleidsregels sluit BIJ12-Faunafonds vanaf 2017 met alle deelnemende grondgebruikers een overeenkomst af. Voor de afsluiting van deze overeenkomsten is een door Gedeputeerde Staten van de provincie vastgestelde instructie tot afwijking van de provinciale beleidsregels vereist.

4.2. Onderzoeksagenda 2017-2018

Navolgende overzichten bevatten de voornemens voor nieuw onderzoek en kennisprojecten voor 2017 en 2018 en de in die jaren doorlopende onderzoeken en kennisprojecten uit de Onderzoeksagenda 2016.

De ontwikkeling in de uitgekeerde tegemoetkomingen van de afgelopen 5 jaar is geschetst in figuur en tabel in bijlage 1. De daarin herkenbare trend blijft een stijgende lijn voor de schade door winterganzen gevolgd door zomerganzen. Het zwaartepunt van de voorgenomen en lopende onderzoeken zal dan ook liggen op de preventie en bestrijding van schade door ganzen.

Onderzoek 2017-2018 (nieuw / doorlopend)

Naam onderzoek	Schade-soorten / verwachte looptijd	Opdracht-Nemer	Doel / vraagstelling	Motivatie	Stand van zaken
Reestudie (incl. verkenning mogelijkheden onderzoek effectiviteit virtueel hekwerk)	Ree / 2015-2021 (max)	WEnR (Alterra)	Studie naar effectiviteit maatwerkbeheer en preventie d.m.v. virtueel hekwerk ter vermindering van het aantal aanrijdingen met reeën.	Verzoek van de provincie en FBE Utrecht, ondersteund door diverse andere provincies	Fase 1, verkenning afgerond. Fase 2, praktijkproef naar effecten maatwerkbeheer start in 2018, verkenning proef virtueel hekwerk in 2017. Mogelijk gevolgd door verbreding van de studie met studie naar effectiviteit virtueel hekwerk conform besluitvorming in AAC VP april 2017.

Naam onderzoek	Schade-soorten / verwachte looptijd	Opdracht-Nemer	Doel / vraagstelling	Motivatie	Stand van zaken
Effectiviteit laser voor verjaging ganzen	Div soorten / 2016-2017	Altenburg & Wymenga / Sovon	Bepaling valideerbare effectiviteit van toepassing lasers op weren van schadeveroorzakende ganzensoorten.	Besluiten en moties PS provincies Noord-Holland, Utrecht en Overijssel. Motie Tweede Kamer dd 10-12-2015.	Winterproef in Fryslân, Groningen en Overijssel in maart 2017 afgerond. Zomerproef gestart in juli 2017. Expertise t.b.v. kennis en toezicht op laserveiligheid ingezet.
Akoestische vogelwering in perenteelt	Mezen en kraaien 2016-2017	CLM Onderzoek en advies	Bepaling valideerbare effectiviteit van akoestische signalen op weren van mezen in fruit	Vervolg op krekelstudie CLM waarin krekelgeluid als veelbelovend werd ervaren en ter afronding van langjarige kennisontwikkeling op gebied van vogelverjaging in de fruitteelt.	Eerste proefjaar is afgerond. Effectiviteit kon vanwege lage mezenstand nog niet duidelijk worden bepaald. Tweede proefjaar gestart in juli 2017. Studie loopt parallel met studie in Limburg in opdracht van de LLTB.
Inventarisatie en analyse ganzenmonitoring	Gans / PM	--	Analyse actuele monitoring op bruikbaarheid voor vorming van inzicht in populatiebeheer en effectiviteit van maatregelen om de schade en populaties te beperken.	Ter ondersteuning van evaluatie ganzenbeleid en waar nodig aanpak lacunes in monitoring	Status en belang als onderdeel van structurele ganzenmonitoring of -onderzoek al naargelang de behoefte aan deze kennis bij provincies.
Kennisupdate t.b.v. kleurring-programma Nijlganzen – grote Canadese ganzen	Nijlganzen en Canadese ganzen 2012-2017	Sovon	Inzicht krijgen in de verspreiding en de overleving van de uitheemse soorten nijlgans en grote Canadese gans.	T.b.v. besluit tot voortzetting ringprogramma is door provincies ingestemd met kennisupdate met analyse van bestaande ringdata.	Ringseizoen 2015 is afgerond. De ringgegevens zijn opgenomen in www.qeese.org . Kennisupdate in concept gereed.
Merken van winterganzen	Winterganzen	Alterra	Inzicht in verspreiding t.b.v. input in ruimtelijk populatiedynamisch model dat Alterra ontwikkelt voor de provincies	Informatie over populatie gedrag en overleving ter validatie van modellen. De ringgegevens worden opgenomen in www.qeese.org .	Teneinde het beschikbare onderzoeksbudget zo optimaal mogelijk te besteden aan onderzoek wordt bijdrage aan dit project, voor zover niet verbonden aan ander in deze Onderzoeksagenda opgenomen onderzoek in 2018 afgebouwd. De provincies verkennen in IPO-verband andere mogelijkheden voor borging vanaf seizoen 2018 / 2019.

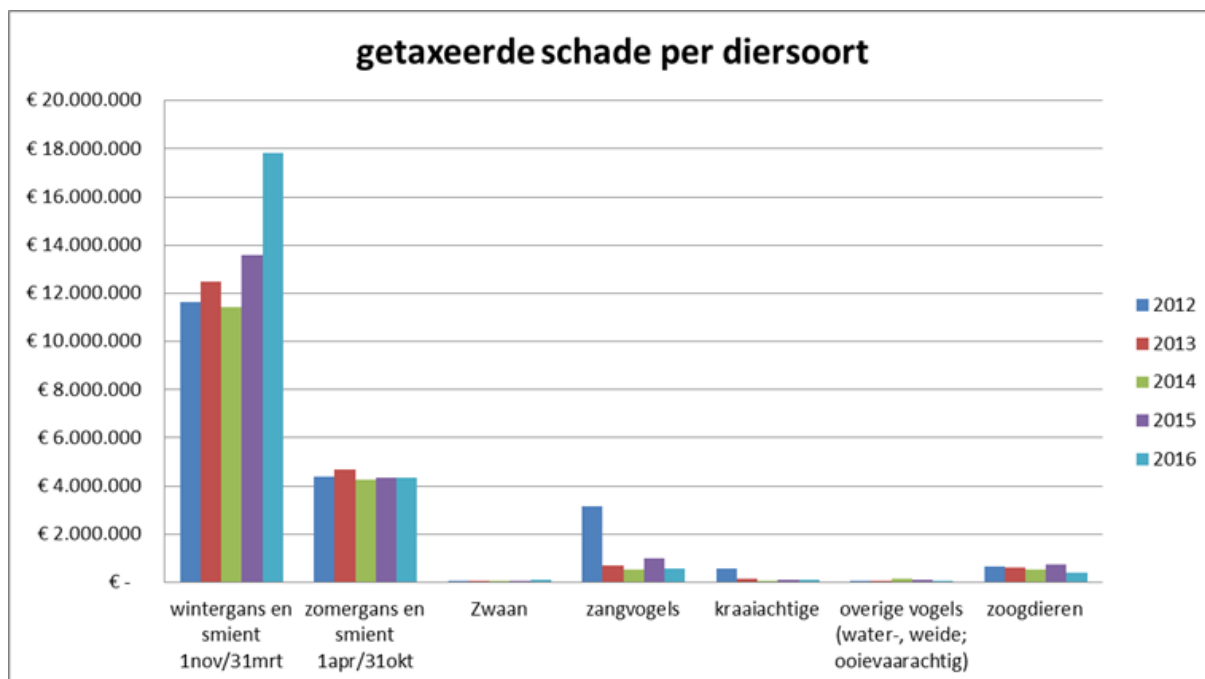
Naam onderzoek	Schade-soorten / verwachte looptijd	Opdracht-Nemer	Doel / vraagstelling	Motivatie	Stand van zaken
Geese.org	Ganzen 2014-2017	Alterra, NIOO, Sovon	Waarnemingen en monitoring van individueel gemerkte ganzen www.geese.org , het portal voor monitoring van ganzenpopulaties t.b.v. onderzoek, beheer en soortbescherming.	Per winter worden ca 1500-2500 ganzen per winter gevangen, geringd en gevolgd. De waarnemingen worden opgeslagen in de geese.org database en vormen de basis voor het Nederlandse ganzenpopulatie onderzoek, inclusief de modellen die voorspellingen mogelijk maken over populatie-ontwikkeling.	De bijdrage vanuit het onderzoeksbudget is voorzien t/m 2017.
Verdieping methodiek en kennisreview onderzoek wildschadebeperking	Alle soorten 2017	WEnR (Alterra)	Ontwikkeling beslisboom t.b.v. beoordeling nieuwe onderzoeken en middelen	Vervolg op in 2016 uitgevoerde kennisreview en ontwikkelde beoordelings-methodiek. Tevens zal vraag naar kennis over ganzenwerende grassoorten worden meegenomen.	Opdracht verleend en uitvoering gestart medio 2017.
Internationaal adaptief beheer brandgans (European Goose Management Platform - AEWA)	Brandgans 2017-2021	WEnR / NIOO / Sovon / Vogeltrek- station	Ontwikkeling / verbetering populatiemodel en monitoring t.b.v. AEWA-EGM-beheerplan brandgans	Met AEWA-studie en beheeraanpak kan effectief invulling worden gegeven aan internationale aanpak ganzenproblematiek	Provincie Fryslân is namens de provincies en BIJ12 samen met Ministerie van EZ opdrachtgever. Aandeel BIJ12 FF betreft onderdeel Schade en efficiëntie verstoring".
Invloed maisrassen en bovengronds bemesten op foerageergedrag dassen	Das 2017-2018	PM	Bepaling voorkeur maisrassen das t.b.v. effectiviteit afleidend voeren	Vervolg op deskstudie naar mogelijkheden van afleidend voeren door de ZD (zie H 3)	In aanloop naar onderzoeksproject vindt in 2017 een analyse plaats van alle schadedossiers op maisrassenvoorkeuren.
Ontwikkeling e-DNA test voor vaststellen ganzensoorten op schadepercelen	Ganzen 2017-2018	WEnR	Op basis van KBA-voorverkenning in te vullen testontwikkeling van e-DNA	Soortenspecificatie t.b.v. verbetering kwaliteit taxaties	Verkenkend voorstel door WEnR ingediend.
Evaluatie effectiviteit uitvoering BIJ12-Faunafonds	Alle schadesoorten	PM	In hoeverre draagt de uitvoering door BIJ12-Faunafonds bij aan de balans tussen natuurbescherming en vermindering van de faunaschadebestrijding	Aanbeveling van de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade	Vraagarticulatie en projectvoorstel nog te ontwikkelen.

Kennisprojecten 2017-2018 (nieuw / doorlopend)

Activiteit	Schade-soort en planning	Opdrachtnemer	Doel / vraagstelling	Stand van zaken
Educatiepilot kudde-waakhondenteam / toepassing nachtkralen	Wolf 2016-2018	ARK Natuurontwikkeling / van Bommel Faunawerken	Schapenhouders leren omgaan met kuddewaakhonden in combinatie met elektrische euronetten.	Opdracht verstrekt. Medewerking met schapenhouder rond. Pilot medio 2017 gestart. Tevens brochure opgesteld voor netwerk en doelgroepen. In overleg met IPO werkgroep Lupus zal worden gezien op welke wijze in 2018 parallel aan deze pilot voor schapenhouders de beschikbare kennis over de inzet van nachtkralen ter bescherming van schapen kan worden gedeeld.
Verbetering taxaties	Ganzen 2017 Andere soorten 2018	CLM Onderzoek en Advies / Wageningen Lifestock Research (2017)	Protocolleren en waar nodig vernieuwen en verbeteren taxatieproces, in eerste instantie gericht op in de praktijk beproefde methodieken voor bepaling van ganzenschade in gras.	Project gestart augustus 2017. Vervolg zal worden gericht op mais (schade door zwijnen / dassen), verkenning nieuwe toepasbare methodieken en op herijking van methodiek prijsbepaling van de gewassen.
Kennissymposium BIJ12-Faunafonds	Diversen, Jaarlijks	BIJ12	Kennisdeling en versterking doorwerking / toepassing. Ophalen nieuwe kennisvragen. Naast intensivering netwerk heeft symposium ook betekenis als aanvulling op en versterking van periodieke inventarisatie nieuwe voorstellen.	Voor 2017 wordt in samenwerking met de provincie Fryslân het FF-symposium georganiseerd. Naast eigen BIJ12-onderzoeken komt ook het AEWA-brandgansonderzoek en een update van de kennis over bevermanagement aan bod. Het symposium vindt plaats op 8 november 2017.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Overzicht schade tegemoetkomingen

Overzicht van taxatiebedragen en uitgekeerde bedragen in € van alle² tegemoetkomingen in 2016.
Selectie gemaakt op basis van constateringsjaar.

Diersoorten	Taxatiebedrag	Uitgekeerd bedrag
bever	18.627	18.597
boerengans e.d.	3.504	-
brandgans	5.695.340	5.142.384
canadagans	16.811	7.454
damhert	2.336	2.182
Das	113.425	112.003
Edelhert	121.412	113.961
Ekster	3.854	1.520
grauwe gans	10.164.747	9.614.883
Haas	15.390	-
Holenduif	1.253	1.003
Houtduif	462	-
Kauw	12.142	397
kleine rietgans	22.801	20.822
kleine zwaan	7.475	6.975
knobbelzwaan	67.845	56.403
Kokmeeuw	1.103	-
Kolgans	4.268.139	4.124.450
Lijster	10.606	3.383
Meerkoet	27.176	22.342
Mees	514.406	170.992
Merel	13.464	4.044
Nijlgans	33.628	-
Ree	145	-
Rietgans	46.342	44.141
Roek	55.688	20.268
Rotgans	1.238.120	1.206.404
Smient	689.783	656.359
Specht	63	19
Spreeuw	10.847	7.742
Vink	19.281	5.788
vlaamse gaai	10.028	1.683
wild zwijn	129.223	111.379
wilde eend	27.613	7.733
wilde zwaan	8.958	8.602
zilvermeeuw	302	277
zwarte kraai	5.839	1.340
Eindtotaal	23.378.178	21.495.530

² Inclusief automatische taxaties.

Bijlage 2. Overzicht van onderzoeken en kennisprojecten afgerond in 2016**In 2016 afgeronde onderzoeken**

Naam onderzoek	Schadesoort	Uitgevoerd door / publicatie	Doel / vraagstelling	Conclusies
Postdoc populatiedynamica kolganzen: naar een effectief en internationaal verantwoord beheer van de in Nederland overwinterende populatie kolganzen	Kolganzen	RU/Sovon/NIOO. Gepubliceerd aanvang 2016.	Hoe kan men de in Nederland overwinterende populatie Kolganzen zodanig beheren dat enerzijds de landbouwschade beperkt wordt en anderzijds de ganzenpopulatie zelf niet in gevaar komt?	Aanpak op het niveau van flyway en effectieve verjaging en schadebeperking vraagt om onderlinge afstemming tussen provincies en landen. De huidige strategie van verjaging is niet effectief ter voorkoming van schade.
Robovo	Vogels 2012-2016	CLM / Project wegens ontbrekend perspectief voortijdig beëindigd.	Uittesten in fruitteelt van een in de praktijk te ontwikkelen autonoom rijdende vogelverjager: de Robovo.	Afrondingsverslag niet geleverd
Landgebruik in Rusland en het effect op migrerende ganzen (Cofinanciering Stichting De Eik t.b.v. AIO plaats bijz. leerstoel Faunabeheer WUR)	Kol- en rietganzen 2013-2016	WUR	Het d.m.v. satellietbeelden in kaart brengen van verandering van landgebruik langs de trekroutes van kol- en rietganzen in Oost-Europa en het analyseren van migraties van deze soorten	PM. Eindverslag op website www.stichtingdeek.nl
Luzerne-faunaranden muizenschade	Muizen 2013-2015	Werkgroep Grauwe Kiekendief	Bepaling van de effectiviteit van luzerne-faunaranden om de beoogd schade van de in de faunaranden aanwezige muizen op het aangrenzende bouwland te beperken.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.
Opschaling van krekelproof	Mezen 2013-2015	CLM Advies	Vervolgonderzoek naar de effectiviteit van het krekelsysteem om de mate van schadereductie van mezen in fruit te kwantificeren.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.
Kennisoverzicht eendensoorten	Eenden 2015	Sovon	Bundelen van bestaande kennis over de trends in de populaties wilde eend, krakeend, kuifeend, tafeleend in Nederland en omliggende landen ten behoeve van aanbevelingen voor beleid en verder onderzoek naar de oorzaken van afname van de Nederlandse broedpopulaties.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.

Naam onderzoek	Schadesoort	Uitgevoerd door / publicatie	Doel / vraagstelling	Conclusies
Uitwerking van een algemene, robuuste methodiek voor de beoordeling van de effectiviteit en de wetenschappelijk borging van de kwaliteit van praktijkproeven van wildwerende middelen	Alg / 2016	Alterra i.k.v. Helpdesk EZ-programma Beleidsondersteunend Onderzoek Natuur	Kwaliteitsborging effectiviteitstudies	Zie bericht in Hoofdstuk 3.
Review van verricht en nog lopend onderzoek naar effecten van alternatieve wildwerende middelen	Alg / 2016	Alterra i.k.v. Helpdesk EZ-programma Beleidsondersteunend Onderzoek Natuur	Bundeling en actieve verspreiding bestaande kennis t.b.v. objectivering verwachtingen-management over effecten.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.
Genetica en herkomst hert en zwijn in Nederland	Hert / zwijn 2014-2016	Alterra	Bepaling van herkomst en verwantschap van zwervende wilde zwijnen en edelherten buiten de aangewezen leefgebieden.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.
Uitval op pluimveebedrijven door predatie van roofvogels	Roofvogels 2015-2016	Louis Bolk Instituut	Betere kwantificering van de pluimveeuitval door toedoen van roofvogels en onderbouwing van nieuw beleid voor kleinere en daarmee meer beheersbare kippenuitlopen en voor nieuwe bedrijfssystemen met overdekte uitlopen.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.
Effecten van beheersjacht op de brandganspopulatie in het noordelijk Deltagebied	Brandgans	NIOO Vogeltrekstation	Het vangen en ringen van brandganzen ten behoeve van analyse van de effecten van populatiebeheer op de brandganspopulatie.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.

Naam onderzoek	Schadesoort	Uitgevoerd door / publicatie	Doel / vraagstelling	Conclusies
Voorkoming predatie door de wolf	Wolf 2015	Stichting de Ark en van Bommel Faunawerken	Inzicht in effectiviteit en praktische toepasbaarheid van preventieve middelen in een Nederlands veeteeltsysteem om vee (schapen) tegen wolvenpredatie te beschermen. Tevens is de haalbaarheid van een mobiel kuddewaakteam onderzocht met als doel het voorkomen van vervolgschade en vergroten van acceptatie van de komst van de wolf onder boeren in het bijzonder schapenhouders.	Zie bericht in Hoofdstuk 3.
Pilot effectiviteit Tupoleum in perenteelt	Ree / 2016		Bepaling valideerbare effectiviteit van Tupoleum op knopschade in perenteelt in Goudswaard	Voorstudie vanuit BIJ Faunafonds t.b.v. bepaling focus effectiviteitstudie geur- / verdrijvingsstoffen. Studie heeft geen aantoonbaar effect op weren van de reeën opgeleverd. Besloten is aan deze studie geen uitgebreider vervolg te geven.
Praktijktoets faunaschade app met taxatiebedrijven Faunafonds	Ganzen / 2016		Toetsing van de i.o.v. het Faunafonds door Alterra ontwikkelde faunaschade app in de taxatiepraktijk	Wegens toenemende risico's op projectmatige onbeheersbaarheid is het project voortijdig beëindigd.

In 2016 afgeronde kennisprojecten

Project	Schadesoort en planning	Opdrachtnemer	Doel / vraagstelling	Uitkomsten
Bijeenkomst bevermanagement	Bevers / 2016	Samenwerking provincies, Unie van waterschappen. RWS, BIJ12-Faunafonds en Zoogdiervereniging t.b.v. beverbeheer en schadepreventie	Uitwisselen kennis en ervaring beveraanpak en formuleren van voorstellen voor toekomstige samenwerking.	Bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 22 maart 2016. Zie voorts bericht in Hoofdstuk 3.
Instelling wolvenmeldpunt, uitvoering DNA-analyses en plaatsing cameravallen	Wolf / 2016	Wolven In Nederland, Alterra	Uitvoering geven aan fase 1 Operationeel Draaiboek wolf van IPO	Omtrent de activiteiten zijn overeenkomsten afgesloten met Wolven In Nederland en WUR Alterra.
Dassensymposium	Dassen / 2016	Bijdrage in initiatief van Zoogdiervereniging i.s.m. Vereniging Das en Boom	Het symposium beoogt het succes van de das onder de aandacht te brengen, de samenwerking in het veld te bevorderen, de resultaten van de landelijke dassentelling evenals de (door BIJ12-Faunafonds mede gefinancierde) monografie van de das te presenteren.	Symposium heeft plaatsgevonden op 2 juli 2016.
Verkenning gedragen governancestructuur en werkafspraken over benutting wilddata	Ree / 2016	BIJ12	Verbetering beschikbaarheid wilddata t.b.v. monitoring, onderzoek en beleid	Activiteit wordt betrokken in BIJ12 project data- en informatievoorziening faunabeheer
Validatie schades via www.faunaschade.nl	Alle / doorlopend	Taxatiebedrijven	Steekproefsgewijs taxeren van schades die via het faunaschademeldpunt worden gemeld	Meldpunt is gestart in december 2015
Analyse van het verschil tussen de KWIN- en de contractprijzen t.b.v. de vaststelling van prijzen van gewassen	Alle soorten, 2015/2016	LEI	Het krijgen van een beter inzicht in de vaststelling van de prijzen van gewassen en groenten t.b.v. een meer consistente bepaling van de faunaschade.	Advies uitgebracht over de prijsstelling voor akkerbouwgewassen en vollegrondsgroenten met als casus sperzie- of stamslabonen is afgerond.

Bijlage 3. Format voorstellen voor nieuwe onderzoeken en projecten

Provincies, Faunabeheereenheden en andere bij het faunabeheer betrokken organisaties en kennisinstellingen kunnen elk moment voorstellen doen voor nieuw onderzoek of kennisproject aan de hand van het navolgende format.

=====

Format voorstellen voor nieuwe onderzoeken en projecten

=====

Voor de beoordeling van onderzoeksvorstellen ten behoeve van opname in de Onderzoeksagenda van BIJ12-Faunafonds is informatie over de onderstaande punten noodzakelijk. De Commissie Onderzoek BIJ12-Faunafonds beoordeelt ten minste een keer per jaar de tot dan ingekomen voorstellen voor onderzoeken en projecten. De voorstellen worden getoetst aan de uitgangspunten en criteria zoals verwoord in Hoofdstuk 4 van de Onderzoeksagenda 2017-2018. De Onderzoeksagenda is te vinden op de website van BIJ12(<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/onderzoek/>)

- Probleemstelling, doel, doelgroep (faunaschadebelang) en urgentie (incl. nulscenario: wat als we niets doen):

- Aanpak/methode:

- Resultaat/product:

- Toepassingsbereik: generiek / gebiedsspecifiek, schaal van het onderzoek en beoogde diersoorten:

- Indicatie van omvang, kostenraming en doorlooptijd:

- Beeld van bestaande kennis op het onderwerp:

- Kansen op samenwerking / cofinanciering met derden:

- Welke deskundigheid wordt verwacht voor de uitvoering van het onderzoek of project?:

- Wie is de beoogde initiatiefnemer?
 1. Eigen initiatief waarvoor van BIJ12-Faunafonds (co)financiering wordt gevraagd?
 2. Of verzoek aan BIJ12-Faunafonds om als initiatiefnemer / opdrachtgever en (co)financier op te treden.

- Status van voorstel:
 1. Nog niet ontwikkeld, eerste opzet zoals aangegeven in dit format
 2. Onderzoeks- of projectvoorstel reeds beschikbaar (bijvoegen)
 3. (Alleen voor niet provinciale aanvragen): Uitkomst contact met provincie(s) over commitment voor de onderzoeksvraag

Het ingevulde format kan worden gemaïld aan:

Ton (A.G.G.) Heeren
Coördinator kennis en onderzoek
Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht | www.bij12.nl
M + 31 (0) 6 55 20 20 91
T +31 (0) 85 486 22 22
F +31 (0) 85 486 22 33
E ton.heeren@bij12.nl.